

Sufinancirano sredstvima
programa Europske unije
Erasmus+

CrADLE

Creativity in Art&Design
for Learners and Educators

CrADLE

Creativity in Art&Design
for Learners and Educators

KAKO PODUČAVATI STARIJE PRIRUČNIK

ZA PREDAVAČE KOJI RADE SA STARIJIM OSOBAMA (54+)

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Cjeloživotno učenje i aktivno starenje	3
1.1. Cjeloživotno učenje.....	3
1.2. Aktivno starenje.....	5
2. Motivacija i motivacijske strategije (specifičnost motivacije starijih polaznika)	8
3. Nastavne metode, tehnike i strategije za podučavanje starijih i upute za organizaciju i provedbu nastave za starije	10
4. Komunikacijske vještine i tehnike.....	13
4.1. Što je komunikacija?.....	13
4.2. Značajke komunikacije. Što i zašto komuniciramo?	14
4.3. Barijere u komunikaciji i njihova tipologija.....	15
4.4. Govorne komunikacijske tehnike prilagođene za rad sa starijim polaznicima	15
4.5. Koja važna pravila treba imati na umu prilikom pripreme aktivnosti za starije polaznike?	16
4.6. Savjeti za uspješnu komunikaciju sa starijima	17
5. Kako pripremiti nastavni plan, izrada nastavnog plana / nastavne pripreme	18
5.1. Uvod.....	18
5.2. Zašto pripremati nastavni plan?	18
5.3. Priprema nastavnog plana.....	19
5.4. Plan nastavne cjeline u praksi	19
6. Evaluacija.....	30
6.1. Što je evaluacija i zašto je potrebna?	30
6.2. Koje vrste evaluacije primjenjuje predavač u programu edukacije za odrasle polaznike?	30
6.3. Što i kako evaluiramo? Model Kirkpatrick	31
6.4. Follow-up (aktivnosti po završenom programu)	32
Izvori:	34

Uvod

O projektu

Ovaj priručnik projektni je rezultat nastao provedbom Erasmus+ KA2 projekta CrADLE (broj projekta: 2020-1-HR01-KA204-077872).

Uspješna provedba projekta CrADLE ostvarena je suradnjom između četiri projektna partnera:

1. Narodno učilište ustanova za obrazovanje i kulturu, Rijeka, Hrvatska - nositelj projekta
2. Ljudska Univerza Ormož, Ormož, Slovenija (LUO) - partner
3. Institutul Român de Educație a Adulților, Temišvar, Rumunjska (IREA) - partner
4. Associação Rede de Universidades da Terceira Idade, Almeirim, Portugal (RUTIS) – partner

Provedba projekta trajala je od 01.10.2020. do 30.09.2022., a u navedenom su razdoblju ostvarena dva intelektualna rezultata:

1. Jedanaest razvijenih kurikulumata kreativnih radionica za osobe starije od 54 godine
2. Priručnik i program za edukatore koji rade sa osobama starijim od 54 godine

Projekt CrADLE proveden je s ciljem razvoja i proširenja kompetencija edukatora koji provode radionice kreativnog izražavanja čiji su polaznici osobe starije od 54 godine, pri čemu je naglasak na nastavnim metodama i alatima te učinkovitom korištenju inovativnih rješenja. Specifičnost programa koji je razvijen kroz ovaj projekt je što će se kroz njega educirati one osobe koje provode edukativne programe namijenjene osobama starije životne dobi (54+). Također, važno je istaknuti da je provedba ovog projekta kroz ostvarenje projektnih rezultata pridonijela jačanju svijesti o važnosti kreativnog izražavanja i stvaranja u procesu zdravog i aktivnog starenja.

U želji da starijim osobama omogućimo veću uključenost, povezanost, zadovoljstvo kvalitetom života i damo im zanimljive i zabavne opcije za učenje novih ili poboljšanje postojećih vještina, motivaciju za provedbu ovog projekta pronašli smo u brojnim istraživanjima koja ukazuju na to da uključivanje osoba starijih od 54 godine u edukativne programe, pozitivno djeluje na kvalitetu njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja, kao i na povećanje njihovih društvenih kontakata čime se potiče veća socijalizacija starijih osoba. Stjecanje novih vještina i bavljenje kreativnim hobijima u području interesa pojedinca, rezultira kvalitetnijim i aktivnijim načinom života te pridonosi većem zadovoljstvu i povećanju samopouzdanja starijih osoba.

Starije osobe često su nedovoljno uključene u proces cjeloživotnog učenja, a kao jedan od eventualnih razloga zbog kojega starije osobe ne sudjeluju dovoljno u procesu cjeloživotnog učenja nameće se i nedovoljna ponuda edukativnih programa i radionica u koje se osobe starije od 54 godine mogu uključiti. U Hrvatskoj, zemlji nositelja projekta, kao i u ostalim europskim zemljama raste broj pripadnika starije populacije, a njihove su potrebe, nažalost, često zanemarene. Nakon odlaska u mirovinu starije osobe ne znaju gdje usmjeriti svoju energiju, kako osloboditi svoju potencijalnu kreativnost. Također, starije osobe često se osjećaju usamljeno, beskorisno, nedostaje im društvo te se povlače u svoje domove. S obzirom na to da smo prepoznali ovaj društveni problem, željeli smo kroz provedbu projekta omogućiti starijim osobama veću ponudu zanimljivih i kvalitetnih interaktivnih kreativnih radionica. Upravo iz tog razloga izradi priručnika i programa za edukatore prethodila je izrada jedanaest nastavnih kurikulumata za jedanaest radionica kreativnog izražavanja koje su izradili projektni partneri, što je bio prvi ostvareni projektni rezultat.

Kurikulumi za kreativne radionice koje smo izradili omogućit će starijim osobama da oslobode svoje kreativne potencijale, nauče nove vještine, kvalitetno ispune svoje slobodno vrijeme, da željtu za komunikacijom i druženjem ispune okruženi osobama sličnih godina, interesa i potreba. Isto tako, provedba kreativnih radionica za koje smo izradili kurikulume pomoći će starijim osobama u održavanju fizičke i motoričke sposobnosti.

Po završetku izrade kurikuluma, započeli smo s radom na priručniku i programu za edukatore. Glavna svrha ovog priručnika je da služi kao pomoćno sredstvo i alat svim edukatorima koji žele naučiti kako kvalitetno educirati starije osobe, kako se s njima povezati i uspostaviti dobar odnos, kako ih motivirati, pomoći im u savladavanju eventualnih poteškoća i izazova u učenju te pritom pridonijeti njihovom zadovoljstvu i osjećaju postignuća u procesu učenja. Primjenom ovog priručnika omogućit će se predavačima koji provode radionice kreativnog izražavanja stjecanje specifičnih kompetencija za adekvatan rad sa starijim osobama, što će posljedično dovesti do toga da će edukatori moći bolje razumjeti potrebe i probleme starijih osoba u procesu učenja. Važan je i efekt dijeljenja i širenja stečenog znanja među edukatorima koji će svoja novostečena znanja moći podijeliti s drugim kolegama u svojim ustanovama koje provode slične nastavne programe namijenjene starijim osobama. Iako se projekt CrADLE bavi edukacijom nastavnog osoblja koje provodi radionice kreativnog izražavanja za starije osobe, sve smjernice i upute koje će biti navedene u ovom priručniku i pratećem programu za edukatore, bit će korisne i primjenjive u brojnim drugim obrazovnim programima u kojima sudjeluju osobe starije od 54 godine.

O projektnim partnerima

Narodno učilište ustanova za obrazovanje i kulturu osnovano je 1955. godine. Danas Narodno učilište zadovoljava potrebe pojedinaca i zajednice za obrazovanjem i kulturom te promiče ideju o cjeloživotnom učenju. Svim svojim polaznicima pruža sve što im je u današnjem dinamičnom i promjenjivom tržištu rada potrebno za brzu profesionalnu prilagodbu. Narodno učilište je mjesto gdje će nezaposleni steći kompetencije potrebne za zapošljavanje, a zaposleni postojeće kompetencije stalno unapređivati da bi zadržali zapošljivost i imali više mogućnosti kod odabira radnog mjesta. Formalno strukovno obrazovanje odraslih primarna je zadaća rada Narodnog učilišta, međutim ova je ustanova vrlo aktivna i u provedbi raznih programa iz područja umjetnosti i kulture. Kroz programe glazbene i likovne umjetnosti ustanova razvija specifične vještine i znanja svojih polaznika, te sudjeluje u kulturnom životu grada.

Ljudska univerza Ormož (LUO), osnovana 1959. godine, Centar je za obrazovanje odraslih s dugom tradicijom. Primarni cilj Centra za obrazovanje odraslih bio je ponuditi formalne programe obrazovanja odraslih, što tim osobama omogućuje da završe osnovnu školu ili upišu srednju školu kako bi promijenili ili dobili nove kvalifikacije potrebne za tržište rada. LUO posebnu pažnju posvećuje svom okruženju te kroz međugeneracijski centar za učenje i kroz Sveučilište za treću dob (U3A) promiče učenje u svim životnim dobima, ali i druženje i učenje među različitim generacijama. Kroz ove centre provode različite neformalne aktivnosti poput zanatskih radionica, uzgoja biljaka, radionica za osobni rast, IKT, tečajeve engleskog i drugih.

Rumunjski institut za obrazovanje odraslih (IREA) je pedagoški istraživački institut osnovan 2000. godine, koji djeluje kao neprofitna organizacija zajedno s Odjelom za obrazovne znanosti Fakulteta za sociologiju i psihologiju, Sveučilišta Zapad u Temišvaru, na inicijativu Sveučilišta Zapada (UVT), Rumunjske socijalne banke Banat - Instituta Crisana (ISRBC) i Njemačkog instituta za obrazovanje odraslih (DIE), koji su osnivači instituta. Cilj djelovanja IREA - e je

istražiti i objaviti knjige i pomoćne materijale te drugu dokumentaciju u vezi s obrazovanjem odraslih, pružiti savjetovanje, komunikaciju i informacije za poboljšanje andragoških vještina u obrazovanju odraslih. IREA pruža stručnu i znanstvenu podršku potrebnu za poboljšanje nacionalnog sustava kontinuiranog obrazovanja u Rumunjskoj, na način da nacionalni (rumunjski) sustav uskladi s međunarodnim sustavima i praksama obrazovanja odraslih. Opći cilj istraživanja koje IREA provodi je poboljšati kvalitetu obrazovanja odraslih i utvrditi načine za povećanje njihovog sudjelovanja u učenju, kao i jačanje cjeloživotnog učenja, kako na pojedinačnoj tako i na institucionalnoj razini. Glavni istraživački pravci unutar IREA-e su: profesionalizacija edukatora za odrasle, utjecaj novih medija na učenje odraslih, međugeneracijsko učenje i aktivno starenje, razvoj koncepta različitih usluga podrške koje se nude odraslima (npr. savjetovanje u obrazovanju odraslih, pružanje inovativne nastave i učenje na radnom mjestu), razvoj ključnih vještina, osnovno obrazovanje odraslih, socijalna uključenost i aktivno građanstvo kroz obrazovanje.

RUTIS (Mreža udruga sveučilišta treće životne dobi) privatna je ustanova socijalne solidarnosti koja podržava zajednicu i starije stanovništvo na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Glavni ciljevi RUTIS-a su promicanje aktivnog starenja i valorizacija ustanova za obrazovanje odraslih. RUTIS nastoji dati društveni odgovor koji ima za cilj stvaranje i redovito poticanje društvene, kulturne, obrazovne i društvene aktivnosti, po mogućnosti za one starije od 50 godina. Obrazovne aktivnosti koje RUTIS provodi su u neformalnom režimu, bez namjere certificiranja i u kontekstu su cjeloživotnog učenja. Društvena važnost RUTIS-a i ustanova za obrazovanje odraslih službeno je priznata Rezolucijom Vijeća ministara br. 76/2016 od 29. studenoga 2016. RUTIS je član nekoliko nacionalnih i međunarodnih mreža i jedina je nacionalna institucija s potpisanim sporazumom Vlada za promicanje aktivnog starenja. Trenutno RUTIS okuplja više od 360 ustanova za obrazovanje odraslih kao članova koji odgovaraju 50 000 programa za odrasle i više od 4500 nastavnika volontera. RUTIS je također aktivno uključen u europske projekte koje financira Europska zajednica od 2008. na području obrazovanja odraslih.

1. Cjeloživotno učenje i aktivno starenje

1.1. Cjeloživotno učenje

Živimo u doba velikih ekonomskih i socijalnih promjena i brze tranzicije društva u „društvo znanja“. Društvo znanja može se odrediti kao ono društvo u kojemu su ljudska znanja, stručnosti i sposobnosti najvažniji razvojni resurs i pokretač gospodarskih i društvenih promjena. No živimo i u razdoblju demografske situacije prema kojoj populacija u Europi postaje sve starija, te se javljaju izazovi za novim pristupom obrazovanju i učenju. Iz tog razloga sve više se upotrebljava termin „cjeloživotno učenje“, odnosno aktivno učenje tijekom života, s ciljem unapređivanja znanja, vještina i sposobnosti unutar osobne, društvene i poslovne perspektive. S razvojem tehnologije mijenjaju se radni, društveni i obiteljski odnosi, te se od čovjeka očekuje praćenje tih promjena i njegovo aktivno sudjelovanje. Potrebno je trajno i kontinuirano učenje kako bi mogao pratiti te promjene.

Cjeloživotno učenje podrazumijeva stjecanje svih vrsta sposobnosti, interesa, znanja i kvalifikacija od predškolaraca do umirovljenika, te uvažavanje svih oblika učenja: formalnog, neformalnog i međugeneracijskog kao što su razmjene znanja u obitelji i među prijateljima.

Jedan od najuspješnijih opisa cjeloživotnog obrazovanja prema mišljenju mnogih sažet je u sljedećem opisu: „Cjeloživotno učenje zahtijeva da se obrazovanje sagleda u njegovom totalitetu. Ono pokriva formalni, neformalni i informalni oblik obrazovanja i pokušava integrirati i artikulirati sve strukture i faze obrazovanja duž vertikalne i horizontalne dimenzije. Ono je također karakteristično po svojoj fleksibilnosti što se tiče vremena, prostora, sadržaja, načina učenja i stoga zahtijeva samoupravljivo učenje, dijeleći nečije prosvjetljenje s drugima i prihvaćajući različite stilove i strategije učenja (Dave, 1976., str. 35-36).

Oblici cjeloživotnog učenja su: formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje i informalno obrazovanje. Nenamjerno učenje naziva se iskustveno učenje (experimental learning) i kao takvo, iskustveno učenje nije organizirano ni strukturirano.

Formalno obrazovanje je školovanje i ono je službeno (regularno) strukturirano učenje, organizirano od obrazovne institucije te se za takvo obrazovanje dobiva certifikat, tj. diploma kojom se priznaje određeni stupanj obrazovanja.

Neformalno obrazovanje podrazumijeva proces učenja koji je organiziran prema obrazovnom programu koji nije verificiran, a na kraju obrazovnog procesa polaznik prima potvrdu o uspješno završenom obliku neformalnog obrazovanja, ali se njome ne stječe neki stupanj stručne spremlje. Neformalno obrazovanje usmjereno je na profesionalno educiranje, na različite socijalne aktivnosti i na osobni razvoj.

Informalno obrazovanje ili samoobrazovanje predstavlja oblik namjernog učenja koje je manje organizirano od neformalnog obrazovanja. Neformalno obrazovanje organiziraju obrazovne i druge institucije i osobe za potrebe drugih osoba koje će uz njihovu pomoć učiti. Informalno obrazovanje pokreće i organizira sama osoba koja će učiti bez pomoći drugih.

Cjeloživotno učenje ne zamjenjuje tradicionalno školovanje, već je to fleksibilni sustav oblika učenja koji omogućuje cjeloživotno stjecanje i razvijanje kompetencija koje su ljudima potrebne za život u odrasloj dobi.

Važniji ciljevi cjeloživotnog učenja:

- podizanje opće razine obrazovanosti svih građana,
- oblikovanje društveno aktivnih, uključenih i odgovornih pojedinaca,
- osposobljavanje prilagodljivih pojedinaca za snalaženje u promjenjivu radnom i društvenom okruženju,
- viši stupanj zapošljivosti

Ovi ciljevi usmjereni su i osobito važni za cijelu društvenu zajednicu kojoj su nagle ekonomske i tehnološke promjene, kao i nepovoljni demografski procesi, nametnuli cjeloživotno učenje i obrazovanje kao nužnost obrazovne i gospodarske politike.

Cjeloživotno učenje promiče aktivno građanstvo i civilno društvo, ono je instrument za postizanje veće društvene jednakosti. Motivacija i raznolikost mogućnosti obrazovanja osnovni su uvjet za uspješno učenje. Cjeloživotno učenje potrebno je svim naraštajima zbog osiguranja jednakih prava na kvalitetan i aktivan život. Razvoj cjeloživotnog učenja veoma je važan s obzirom na to da je u ukupnoj populaciji sve više stanovništva treće životne dobi. Kontinuirano razvijanje svijesti o senzibilizaciji i brizi prema toj populaciji nužno je putem obrazovnih sadržaja i alata.

Projekt CrADLE je nastao na inicijativu ustanove za obrazovanje odraslih prateći politiku cjeloživotnog učenja, a usmjeren je na jačanje kompetencija nastavnika za starije koji se

uključuju u obrazovne procese te razvoj 11 specijaliziranih radionica iz područja kreativnog izražavanja namijenjen starijim polaznicima. Jedan od rezultata CrADLE projekta je i ovaj priručnik čiji je cilj omogućiti nastavničkom osoblju bolje razumijevanje problema i potreba starijih te informirati o nastavnim metodama, strategijama i alatima poučavanja starijih kako bi se što kvalitetnije i učinkovitije uključili u proces cjeloživotnog obrazovanja.

1.2. Aktivno starenje

Koncept aktivnog starenja implementirala je 2002. godine Europska komisija zajedno sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom, a odnosi se na ideju o produljenju radnog vijeka stanovništva, aktivne uključenosti starijih u društveni život zajednice te radne prakse prilagođene dobi zaposlenika.

Politika aktivnog starenja koju promoviraju ove dvije institucije (SZO i EK) usmjerena je na proces optimiziranja mogućnosti za starije kako bi očuvali i poboljšali fizičko i mentalno zdravlje, samostalnost i socijalnu uključenost, a samim time i kvalitetu života.

Do 2060. godine očekuje se da će udio osoba starijih od 65 godina porasti za 10%, a postotak osoba starijih od 80 godina udvostručit će se. Zbog sve većeg udjela starijeg stanovništva, programi Europske unije usmjereni su na razvoj i primjenu sveobuhvatnih strategija aktivnog starenja. Europski odbor za socijalnu zaštitu i Povjerenstvo za zapošljavanje 2012. godine objavili su smjernice za aktivno starenje koje se odnose na tri dimenzije u životu starijih osoba: zaposlenje, socijalna uključenost i samostalan život.

Zapošljavanje

- Kontinuirano strukovno obrazovanje i osposobljavanje: ponuditi ženama i muškarcima svih dobnih skupina pristup obrazovanju, osposobljavanju i razvoju vještina i sudjelovanje u njima, omogućujući im (ponovni) ulazak na tržište rada i potpuno sudjelovanje na tržištu rada u kvalitetnim poslovima.
- Zdravi uvjeti rada: promicati radne uvjete i radno okruženje koje održava zdravlje i dobrobit radnika, čime se osigurava cjeloživotna zapošljivost radnika.
- Strategije upravljanja dobi: prilagođenost karijere i radnih uvjeta promjenjivim potrebama radnika kako stare, čime se izbjegava prijevremeno umirovljenje.
- Službe za zapošljavanje starijih radnika: pružati savjetovanje, zapošljavanje, podršku pri reintegraciji starijim radnicima koji žele ostati na tržištu rada.
- Spriječiti dobnu diskriminaciju: osigurati jednaka prava za starije radnike na tržištu rada, suzdržavajući se od korištenja dobi kao odlučujućeg kriterija za ocjenu je li radnik sposoban za određeni posao ili ne; spriječiti negativne stereotipe vezane za dob i diskriminatorne stavove prema starijim radnicima na radnom mjestu; istaknuti doprinos starijih radnika.
- Porezni sustavi/sustavi naknada pogodni za zapošljavanje: prilagoditi porezne sustave i sustave naknada kako bi se rad starijim radnicima isplatio, istovremeno osiguravajući odgovarajuću razinu naknada.
- Prijenos iskustva: iskoristiti znanje i vještine starijih radnika kroz mentorstvo i timove različitih dobi.
- Usklađivanje rada i skrbi: prilagoditi uvjete rada i ponuda aranžmana za odmor prikladnih za žene i muškarce, dopuštajući im kao neformalnim njegovateljima da ostanu zaposleni ili se vrate na tržište rada.

Socijalna uključenost

- Sigurnost dohotka: uspostava sustava koji osiguravaju odgovarajuća primanja u starosti, čuvajući financijsku autonomiju starijih ljudi i omogućujući im dostojanstven život.
- Socijalna uključenost: borba protiv socijalne isključenosti i izolacije starijih ljudi nudeći im jednake mogućnosti za sudjelovanje u društvu kroz kulturne, političke i društvene aktivnosti.
- Volontiranje starijih osoba: stvaranje boljeg okruženja za volonterske aktivnosti starijih osoba i uklanjanje postojećih prepreka kako bi starije osobe mogle doprinijeti društvu koristeći svoje kompetencije, vještine i iskustvo.
- Cjeloživotno učenje: osigurati mogućnost starijim osobama prilike za učenje, posebice u područjima kao što su informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT), samopomoć i osobne financije, osnažujući ih da aktivno sudjeluju u društvu i da preuzmu odgovornost za svoj život.
- Sudjelovanje u donošenju odluka: zadržati starije žene i muškarce uključene u donošenje odluka, osobito u područjima koja ih izravno utječu.
- Podrška neformalnim njegovateljima: pružiti profesionalnu podršku i obuku dostupnim neformalnim njegovateljima; osigurati njegu za predah i odgovarajuću socijalnu zaštitu kako bi se spriječila socijalna isključenost njegovatelja.

Samostalan život

- Promicanje zdravlja i prevencija bolesti: poduzeti mjere za maksimiziranje zdravih godina života za žene i muškarce i smanjenje rizika od ovisnosti kroz provedbu promicanja zdravlja i prevencije bolesti.
- Prilagođeno stanovanje i usluge: prilagoditi stanovanje i pružiti usluge koje omogućavaju starijim osobama sa zdravstvenim poteškoćama da žive s najvišim mogućim stupnjem autonomije.
- Pristupačan prijevoz: prilagoditi transportne sustave kako bi bili pristupačni i sigurni za starije osobe, omogućujući im da ostanu autonomni i aktivno sudjeluju u društvu.
- Okruženje i usluge prilagođene dobi: prilagoditi lokalno okruženje kao i robu i osobne usluge tako da budu prikladni za ljude svih dobni skupina (pristup dizajna za sve), posebice korištenjem novih tehnologija, uključujući e-zdravstvo; spriječiti dobnu diskriminaciju u pristupu robama i uslugama.
- Maksimiziranje autonomije u dugotrajnoj skrbi: osigurati ljudima kojima je potrebna pomoć /njega da se njihova autonomija i sudjelovanje povećaju, sačuvaju ili vrate u najvećoj mogućoj mjeri te da se prema njima postupa s dostojanstvom i suosjećanjem.

Obzirom da je sve veća uključenost starijih osoba u proces cjeloživotnog učenja, važno je razvijati obrazovne programe u korelaciji s potrebama, mogućnostima i motivacijom starijih. Nastavnicima koji rade u obrazovanju starijih osoba potrebna su znanja, kompetencije i alati usmjereni na razumijevanje i uvažavanje specifičnosti podučavanja starijih. Ciljevi CrADLE projekta i izrada ovog priručnika se temelji na potrebi da se osnaže kompetencije nastavnika za rad sa starijim osobama.

2. Motivacija i motivacijske strategije (specifičnost motivacije starijih polaznika)

Obrazovanje starijih je jednim dijelom organizirano na formalan način (obrazovni programi, seminari, predavanja, tečajevi, radionice), ali stariji polaznici također sudjeluju i u informalnim oblicima učenja obzirom da su stariji polaznici vrlo motivirani, znatiželjni te spontano pronalaze način za stjecanje novih znanja i vještina. Snažna motivacija, entuzijazam i želja za učenjem osobito su izraženi u obrazovanju starijih polaznika. U starijoj životnoj dobi ljudi nisu više pod pritiskom društva i obaveza te se mogu slobodnije usmjeriti na ostvarivanje svojih snova i neostvarenih aspiracija: mogu šivati odjevne predmete, svirati neki instrument, slikati, proučavati etnologiju, vrtlariti, pisati poeziju, učiti strane jezike, itd. (Kranjc i drugi autori, 2013.).

Termin "motivacija" se koristi od 1930., a odnosi se na sve što utječe na ponašanje pojedinca u okvirima ekonomije, andragogije, pedagogije, politike, umjetnosti. Termin "motivacija" je ubrzo i zamijenio ostale termine sličnog značenja, kao što su "tendencija", "potreba", "impuls", "želja" i slično. Pokazalo se da razumijevanjem nećijih motiva bolje razumijemo čovjekovo ponašanje. Na taj način možemo i utjecati na ponašanje pojedinca, uzeti u obzir njegovu motivaciju te ga potaknuti i motivirati na učenje i obrazovanje. (Kranjc i drugi autori, 2013.)

Važna značajka starijih osoba treće životne dobi je da ulaze u obrazovni proces jer žele učiti. Za njih je učenje važna aktivnost - način života - odnosno aktivnost od prioritetne važnosti u njihovoj svakodnevici. Kada "nema škole", oni jedva čekaju da "škola opet počne", obično u jesen. Stariji uče jer žele učiti, uživaju u toj aktivnosti koja im podiže samopouzdanje, toleranciju te pridonosi boljoj kvaliteti života. Učenje potiče njihove interese, motivaciju, a također ima pozitivan učinak na njihovu uključenost u život zajednice i društva općenito. Učenjem potvrđuju svoju samostalnost i autonomiju. (Kranjc i drugi autori, 2013., str.45.)

Za starije, učenje je način života. Mentori starijih polaznika ističu kako su upravo stariji polaznici posebna "publika". Oni se samostalno uključuju u proces učenja koji je integriraju u svoje ostale

svakodnevne aktivnosti. Učenje uz mentora je samo jedan oblik učenja za njih, a i u tom slučaju vođenog učenja uz mentora, učenje je dvosmjerno, odnosno i mentor uči i prima poticaj od polaznika i njihovog životnog iskustva. U tom je odnosu važno razviti osjećaj povezanosti i određene bliskosti s mentorom i s članovima grupe koja sudjeluje u procesu učenja. Grupa za njih postaje primarna zajednica u kojoj mogu ostvariti svoje ciljeve, neispunjene želje za samoostvarenjem te izraziti svoje talente. Svi ispitani edukatori, mentori starijih polaznika, istaknuli su kako stariji učenje doživljavaju kao nagradu, nešto što čine "za svoju dušu", poticaj za daljnji razvoj, zadovoljenje svojih potreba za ostvarivanjem novih odnosa. (Krajnc, 2001.)

Motivacija starijih osoba za obrazovanjem proizlazi iz osobne želje za rastom i napretkom i socijalizacijom, stoga imaju određena očekivanja u smislu ostvarenja kvalitetnih interpersonalnih odnosa. Sudjelovanjem u obrazovnom procesu, nadaju se ostvariti nova poznanstva i time zadovoljiti svoje osnovne psiho-socijalne potrebe koje A. Maslow definira kao potrebom za sigurnošću, pripadanjem, ljubavlju te potrebom za poštovanjem, samopoštovanjem, znatiželjom i samoostvarenjem. Uključenost u obrazovne grupe također im donosi i emocionalno zadovoljstvo obzirom da grupno učenje funkcionira prema obrascu stabilne društvene zajednice s razvijenim interpersonalnim odnosima. (Krajnc, 2001.)

DOUBT

Motivacija je rezultat procesa koji usmjerava ponašanje pojedinca ka ostvarenju cilja. Ona je sastavni dio procesa "aktivnog učenja" prilikom kojeg onaj koji uči ima aktivnu ulogu umjesto pasivnog promatrača (Stanford University Newsletter, 1993.; odlomak 3). Aktivno učenje zahtijeva uključivanje polaznika u nastavne aktivnosti a samim time im omogućava veću kontrolu u postizanju cilja i ostvarenju željenog rezultata. Učinak ovisi o nastavnom sadržaju i disciplini, odnosno uključenosti samog polaznika. Ovaj stil aktivnog učenja predstavlja andragoški model u kojem polaznik nije samo pasivni dionik koji sluša predavanje. Umjesto toga, on je aktivno sudjeluje u nastavnom procesu te pritom pronalazi sadržaj koji je u odnosu s njegovim životnim situacijama. Odrasli polaznici koji sudjeluju u andragoškom modelu učenja obično postižu bolje rezultate i imaju višu razinu motivacije jer prepoznaju značaj i važnost predstavljenih nastavnih sadržaja kao i njihovu relaciju sa situacijama iz vlastitog života (Preston, 2015.).

Preston citira Davisa koji kaže da razina motivacije varira od pojedinca do pojedinca, a najviše ovisi o iskustvu koje polaznik doživljava kroz učenje. Svaki će polaznik drugačije reagirati na motivacijske faktore, a faktori ovise o nastavnom sadržaju. Sustav vrijednosti pojedinca također utječe na njegovu razinu motivacije, nekim polaznicima je važno odobravanje drugih, dok su drugi u potrazi za zahtjevnim izazovima. (Preston, 2015.)

Odraslim polaznicima je potreban poticaj iz samog obrazovnog programa i njegovog sadržaja koji je u direktnoj vezi s njihovim iskustvom i postizanjem željenih ishoda učenja. Većina polaznika je svjesna tih poticaja, ali je potrebno i da shvate njihov utjecaj na postizanje vlastitih rezultata u učenju. Polaznik koji je pronašao direktnu vezu između nastavnog sadržaja i svog života bit će uključeni u obrazovni program od onog koji nije pronašao direktnu poveznicu s programom. (Preston, 2015.)

Motivacijske strategije za starije polaznike (Gross Davis, 1999.):

- Potrebe polaznika su najveći pokretač njihove motivacije, a najbolje rezultate postižu učenjem kroz nastavni proces koji u potpunosti zadovoljava njihova očekivanja te opravdava razlog i motivaciju za pohađanje pojedinog programa. Navodimo neke od potreba polaznika koji se uključuju u obrazovne programe: potreba za stjecanjem određenih znanja i vještina kako bi mogli izvršiti neki zadatak, potreba za stjecanjem novog iskustva, potreba za usavršavanjem određenih vještina, potreba za novim izazovima, potreba za stjecanjem kompetencija, želja za uspjehom i postizanjem rezultata te potreba za druženjem i društvenom inkluzijom. Zadovoljenje tih potreba je nagrada sama po sebi, a upravo te nagrade su najbolji poticaj za učenje i razvoj. Radni zadaci, učioničke aktivnosti te otvorene diskusije bi trebale biti usmjerene na zadovoljenje tih potreba koje će omogućiti aktivno sudjelovanje polaznika u procesu učenja; učenje kroz izradu, dizajniranje, osmišljavanje, pisanje, stvaranje, rješavanje. Potaknite polaznike na promišljanje o različitim pristupima rješavanju problema ili da na predviđanje rezultata nekog eksperimenta. Poželjan je rad u malim grupama.
- Potaknite polaznike na analizu čimbenika koji čine nastavu više ili manje poticajnom.

Gross Davis (1999.) također citira Sassa koji nabroja osam najznačajnijih čimbenika koji pridonose motivaciji polaznika:

- entuzijizam predavača
- relevantnost nastavnog sadržaja
- organizacija nastave
- prikladna zahtjevnost i složenost nastavnih materijala
- aktivna uključenost polaznika
- raznolikost
- odnos predavača s polaznicima
- uporaba prikladnih, konkretnih i razumljivih primjera

3. Nastavne metode, tehnike i strategije za podučavanje starijih i upute za organizaciju i provedbu nastave za starije

Obzirom da je broj polaznika starije životne dobi koji se uključuju u razne oblike učenja u porastu, važno je dobro razumjeti njihove specifične potrebe. Treba imati na umu da se radi o polaznicima koji se nakon dugo vremena vraćaju "u školu" i pristupaju obrazovanju iz različitih razloga. Žele steći nova znanja radi osobnog zdravlja, steći nove rekreacijske vještine, ostvariti nova poznanstva, promjenu karijere ili zadovoljenje drugih potreba i želja za osobnim razvojem (Twitchell i drugi autori, 1996.).

Polaznici starije životne dobi mogu imati određene teškoće u praćenju nastave zbog oslabljenog vida ili sluha. S godinama oštrina vida se gubi te je otežana mogućnost preciznog fokusiranja. Iz istog razloga starije osobe imaju oslabljenu percepciju intenziteta svjetlosti i sjene te im se postepeno sužava vidno polje. Također često gube sposobnost čuti tonove viših frekvencija. (Twitchell i drugi autori 1996.)

Radovan navodi sljedeće metode koje su poželjne za podučavanje starijih: metoda diskusije, učenje putem rješavanja problema, projektna metoda te istraživačka metoda (Radovan).

Nastavne metode:

- Metoda diskusije omogućava dvosmjernu komunikaciju i uključenost svih sudionika, a u odnose unosi razum i demokraciju. Znanje stečeno ovom metodom je trajnije i nosi određenu emocionalnu težinu, pruža mogućnost razvoja sustava vrijednosti i stavova. Metoda diskusije ne zahtijeva opsežnu pripremu od predavača, no podrazumijeva temeljito poznavanje i ispitivanje obrazovne grupe i međusobnih odnosa unutar grupe (Radovan).
- Učenje putem rješavanja problema je nastavna metoda u kojoj se realni životni problemi koriste kao podloga za poticanje usvajanja principa i pojmova umjesto direktnog prezentiranja činjenica i pojmova. Ova nastavna metoda potiče razvoj kritičkog mišljenja i vještine rješavanja problemskih zadataka kao i komunikacijske vještine. Također otvara mogućnosti za rad u grupi, potiče na istraživanje i evaluaciju pripremljenih nastavnih sadržaja i cjeloživotno učenje. (URBANA-CHAMPAIGN)
- Projektna metoda podučavanja je metoda u kojoj je polaznicima zadan neki projekt ili situacije na kojima mogu temeljiti svoj projekt. Polaznici tada odabiru situaciju i planiraju kako zajednički izraditi projekt. U ovoj metodi predavač je u ulozi vodiča projektnog partnera. Metodu je započeo profesor William Kilpatrick koji navodi da je upravo ova metoda "aktivnost koja je u samoj srži izrazito svrhovita za društveno okruženje". Ova je metoda usmjerena na polaznika prilikom koje polaznici uče iskustvom. Često se opisuje i kao metoda učenja temeljenog na radu. Nerijetko se sastoji od 5 koraka: 1. odabir projekta, 2. planiranje, 3. provedba projekta, 4. evaluacija i 5. bilježenje rezultata (STUDYQUIRK).

Učionica za podučavanje starijih polaznika: (Twitchell i drugi autori 1996.):

- treba imati dobro osvjetljenje, a svjetlo treba biti ujednačeno i konstantno
- ne bi smjela imati titranja niti velike oscilacije u stupnju osvjetljenja npr. ako se svjetlo ugasi ili priguši i ponovno uključi nakon prezentacije
- treba imati dobru zvučnu izolaciju kako se ne bi prenosili zvukovi i buka izvana
- treba biti bez jeke
- treba imati dobru ventilaciju te osiguranu kontrolu temperature
- treba imati udobne sjedalice te biti prikladno namještena, bez dekoracija koji bi plijenili pozornost
- treba imati dobru audio-vizualnu opremu

Nastavne tehnike, strategije i upute

Starije polaznike treba poticati na sporije čitanje te im dati dovoljno dugo vremena da pročitaju određeni tekst. U odnosu na mlađe polaznike, njima je potrebno više vremena za pročitati neki sadržaj.

- Poželjno je uputiti ih na sažimanje nastavnih materijala jer na taj način generiraju ideje vezane uz pročitani sadržaj
- Aktivnosti za koje polaznicima dajemo fleksibilno vrijeme trajanja je poželjno jer im dopušta dovoljno vremena ovisno o individualnim sposobnostima, vještinama i mogućnostima polaznika
- Izbjegavajte rečenice u kojima važna informacija dolazi na kraju (rečenice bi trebale počinjati s isticanjem ključne informacije), u protivnom je polaznicima otežano razumijevanje
- Koristite jednostavne rečenice jer tako smanjujete napor potreban za procesuiranje informacija
- Prezenterajte sadržaj sporijim ritmom
- Pojačajte intenzitet govora, npr. intonaciju, naglasak, stanke u govoru, produžite posljednje vokale na kraju rečenice kako biste olakšali polaznicima usmjerenost na informaciju
- Organizirajte tekstualni nastavni sadržaj na način da su važne informacije istaknute u gornjem dijelu pisanog teksta. Time je omogućeno fokusiranje na bitan sadržaj oko kojega pojedinac može organizirati ostali sadržaj (Twitchell i drugi autori, 1996.).
- Dajte dovoljno vremena za prilagodbu i upoznavanje s nastavnim sadržajem i ključnim pojmovima
- Naglašavajte konkretan sadržaj (primjere i situacije) umjesto apstraktnih sadržaja
- Smanjite moguće smetnje iz okoline
- Za starije polaznike poželjnija je grupna nastava od individualne nastave
- Budite strpljivi
- Prilikom predstavljanja novog nastavnog sadržaja, postupno povećavajte obim novog sadržaja kako bi uspjeli učinkovito integrirati nastavno gradivo
- Individualizirajte plan učenja i podučavanja kako bi bio prilagođen potrebama i mogućnostima svakog polaznika (Info, bez datuma).
- Koristite veće fontove za printane materijale
- Na ploču pišite čitko
- Osigurajte direktno osvjetljenje ploče
- Vježbe pamćenja implementirajte u nastavu svakodnevno
- Potičite polaznike da se oslanjaju na vlastito iskustvo te da koriste poznate kognitivne strategije koje su se pokazale uspješnim u prijašnjim iskustvima
- Promovirajte opuštenu i prijateljsku atmosferu u učionici. (Donaghy, 2016.)

4. Komunikacijske vještine i tehnike

4.1. Što je komunikacija?

- "Proces u kojem ljudi razmjenjuju informacije, ideje i osjećaje " - Hybels Weaver
- "Proces u kojem pošiljalac šalje neku poruku primaocu" - R. Baron
- "Čin slanja i primanja poruke unutar nekog konteksta"- De Vito

S psihološkog gledišta (Norbert Sillamy, Dictionary of Psychology, Larousse, Bucharest, 1996) komunikacija je odnos između pojedinaca, a primarno se odnosi na percepciju." Komunikacija uključuje svjesno i nesvjesno prenošenje poruka i informacija s ciljem pojašnjenja ili utjecanja na pojedinca ili grupu pojedinaca." Professor Emilian M. Dobrescu (Sociology of Communication, Bucharest, 1998.) smatra komunikaciju temeljnim konceptom sociologije, socijalne psihologije i njezine značajke grupira prema sljedećem:

- proces u kojem su podražaji u odnosu;
- osnovni mehanizmi u razvoju ljudskih odnosa;
- svi simboli ljudskog promišljanja i sredstva uz pomoć koji su naše misli očuvane i diseminirane;
- socijalna komunikacija - opći je izraz za sve oblike društvenih odnosa u koje se svjesno uključuju pojedinci ili grupe

Šire značenje pojma komunikacije prelazi domenu čovjeka i ulazi u biološku sferu - citira profesor Aurelian Bondrea u svojoj knjizi Sociologija javnog mnijenja i medija (Bukurešt, 1997.), prema autorima Gilles Amado and Andréa Guitteta (Dynamique communications in groups). Prema navedenim autorima "Komunikacija se ostvaruje u bilo kojoj situaciji kada neki živi

organizam prijenosom informacija utječe na drugi organizam mijenjajući pritom sebe i svoje djelovanje (ne radi se nužno o djelovanju koje je rezultat naprezanja i uporabe fizičke sile i energije)".

Sa sociološkog gledišta, komunikacija je skup načina prijenosa poruka, autonomna i individualna "oprema" svakog pojedinca koje koristimo kako bismo svojim porukama doprinijeli do šire publike "(Dictionary of Sociology, Larousse, Bucharest, 1996). Wilbur Schramm (američki istraživač koji je imao značajnu ulogu u utemeljenju komunikacije kao znanstvene discipline), definira komunikaciju kao proces razmjene mišljenja, ideja i pojmova između dvaju ili više sudionika putem komunikacijskog kanala.

Prema Towneu i Adleru većina poruka se prenose neverbalnom komunikacijom.

To su poruke koje šaljemo tijelom (držanjem tijela, gestama, izražajem lica, pogledom i fizičkim kontaktom), prostornom komunikacijom (udaljenost između dvije osobe koje komuniciraju) te parajezikom (intonacija, ton glasa, naglasak, brzina i glasnoća govora itd.).

U nastojanju da se izbjegnu prepreke koje mogu ometati uspješnu komunikaciju, kompetentni nastavnik bi trebao znati sljedeće:

- znati slušati;
- poslušati poruku do kraja;
- pokazati interes za temu komunikacije;
- pokazati interes za sugovornika;
- uvažiti mišljenje sugovornika.

4.2. Značajke komunikacije. Što i zašto komuniciramo?

Ponajprije istaknimo da nam je komunikacija neophodna. Komuniciramo neprestano bilo da koristimo govor ili ne, mi komuniciramo stalno, izražavamo svoje ideje, osjećaje, stavove, mišljenje, činjenice, želje, namjere i interese. Komuniciramo da bismo zadovoljili svoje potrebe (materijalne i psihološke), da bismo utjecali, educirali, usmjeravali. Kad komuniciramo, vođeni smo sljedećim ciljevima:

- da naša poruka bude primljena;
- da nas se razumije;
- da budemo prihvaćeni;
- da dobijemo povratnu reakciju (promjena stava ili ponašanja)

Ponekad ne uspijemo postići ove ciljeve zbog neuspješnog komunikacijskog procesa. Ako nam je jasan naš komunikacijski cilj, namjera, onda je vrlo važno da osvijestimo sljedeća pitanja:

- Koja je moja misao i poruka? Što želi poručiti sugovorniku?
- Tko je osoba kojoj se obraćam? Kakva je njegova/njezina osobnost? Koje su njegove/njezine potrebe, želje, uvjerenja i težnje? Što moj sugovornik zna o mojoj poruci?
- Gdje se dijalog odvija? Koje je najprikladnije mjesto, okolina za dijalog
- Kako najbolje poslati poruku? Usmeno ili pismeno? Treba li koristiti slikovne prikaze ili samo tekst? Trebam li koristiti stručni vokabular ili metafore? Je li prikladno koristiti humor?

4.3. Barijere u komunikaciji i njihova tipologija

Prepreke, teškoće i barijere u komunikacijskom procesu smanjuju vjernost/ točnost poslane poruke. Glavne teškoće, prepreke i barijere koje se javljaju u komunikacijskom procesu su sljedeće:

Jezične barijere čiji su uzroci:

- riječi kojima različiti ljudi daju različito značenje
- različitost u iskustvu i obrazovanju sugovornika
- emocionalno stanje primatelja poruke
- poteškoće u izražavanju, uporaba neprikladnog vokabulara i zbunjujućih izraza
- ideje i rutine utemeljena na predrasudama mogu utjecati na primanje poruke

Barijere prouzrokovane okolinom:

- neprikladna komunikacijska klima (nedovoljno svjetla, hladnoća, buka)
- uporaba neprikladnih informacijskih medija (pretjerana uporaba tehničkih termina na info letcima, oglasi postavljeni na neprikladnu visinu, itd.)
- barijere nastale zbog položaja pošiljatelja ili primatelja
- slika kakvu imaju pošiljatelj ili primatelj
- različite posebnosti vezane za situaciju u kojoj se komunikacija odvija
- osjećaji i namjere koje sugovornici unose u komunikacijski proces
- barijere u razumijevanju sadržaja
- neutvrđene pretpostavke
- nespretno isporučena poruka
- nedostatak pažnje prilikom primanja poruke
- naglost u donošenju zaključaka o sadržaju neke poruke
- nedostatak interesa primatelja naspram primljene poruke
- rutina u komunikacijskom procesu.

Kako bi se izbjegao nastanak komunikacijskih prepreka, barijera i teškoća, potrebno je učiniti kvalitativnu metodu analize koja se temelji na identificiranju i uklanjanju komunikacijskih smetnji kao što su:

- subjektivizam
- pasivno slušanje
- osobna uključenost
- nedostatak interesa

4.4. Govorne komunikacijske tehnike prilagođene za rad sa starijim polaznicima

Primatelj i pošiljatelj. komunikacijske vještine pojedinca ovise o sposobnostima povezivanja s drugima, o mogućnostima kombiniranja i uporabe kodova, o mogućnostima prijema poruke te njezinog procesuiranja, o složenosti i raznolikosti sadržaja te o sposobnosti pošiljatelja i primatelja da zamijene uloge.

Svaki pošiljatelj poruke - bilo da se radi o pojedincu, grupi ili instituciji - ima jasno strukturiranu informaciju, određenu motivaciju te jasnu namjeru koja pokreće komunikacijski proces na način da pokreće i formulira poruku. Kvalitete koje utječu na komunikatore i sam komunikacijski proces su sljedeće:

Jasnoća - organizacija sadržaja poslane poruke kako bi se što lakše pratila, uporaba vokabulara prikladnog za temu i autora poruke, ispravan i potpun izgovor riječi;

Točnost - uključuje uporabu bogatog vokabulara kako bismo se što preciznije izrazili, također zahtijeva temeljitost informiranja o predmetu/temi komunikacije;

Empatija - govornik mora biti otvoren prema svim sugovornicima, uzeti u obzir cjelokupnu situaciju i poziciju u kojoj se nalaze njegovi sugovornici te njihove stavove, pri tom treba biti ljubazan, ugodan te prijateljski raspoložen;

Iskrenost - uputno je izbjegavati rigidnost i usiljenost, a poželjno održavati prirodnost situacije;

Stav - izbjegavati nagle pokrete tijekom govora te ukočeno ili prepušteno držanje, nagle promjene položaja tijela kao i gubitak kontrole nad glasom;

Uspostava pogleda očima - apsolutno je neophodno održavati pogled očima tijekom razgovora, svi sudionici u razgovoru moraju imati mogućnost međusobno se gledati u oči, direktni kontakt pogledom je potvrda vjerodostojnosti i voljnosti za sudjelovanje u dijalogu;

Izgled - odražava osobu i odnos prema samome sebi; odjeća i izgled trebaju biti prikladni i u skladu s mjestom i manirama razgovora te poštivati bonton i društveni položaj sugovornika;

Držanje - položaj tijela, ruke, noge, stopala, glava i leđa – moraju biti vješto kontrolirani;

Glas - potrebno je provjeriti čuju li vas i razumiju li vas svi kojima se obraćate, prilagoditi glasnoću obzirom na veličinu prostorije, udaljenost sugovornika, buku pozadine kao i temi i društvenom kontekstu komunikacije;

Brzina govora - mora biti prikladna, prilagođena sugovornicima i situaciji, ne smije ukazivati na užurbanost niti biti prespora kako se ne bi odrazilo na pažnju i zainteresiranost sugovornika;

Pauze u govoru - preporučaju se kada je potrebno pripremiti slušatelja na prijenos važne poruke/ideje.

4.5. Koja važna pravila treba imati na umu prilikom pripreme aktivnosti za starije polaznike?

Trostruko "da" pravilo. Na početku razgovora potrebno je složiti rečenice i pitanja na način da sugovornik odgovori triput potvrdno. Uz primjenu ove tehnike bit će jednostavnije i lakše pridobiti povjerenje polaznika i spremnost na učenje.

Nemojte koristiti negativne i agresivne riječi u govoru koje nesvjesno udaljavaju sugovornika: "grozno", "zastrašujuće", "neuspjeh", "urušavanje" itd. Umjesto toga koristite riječi blažeg značenja: "male teškoće", "male prepreke", "uz malo više truda". Na taj način će se stvoriti pozitivna, suradnička atmosfera, a polaznici će biti opušteniji.

Pokušajte ne govoriti jako glasno i emotivno kao odgovor na neku situaciju. Obratite pažnju kako sugovornici reagiraju na vaše pokrete i geste. Također, ne reagirajte previše emocijama na pozitivne priče.

Slijedite prirodan ton svog glasa. Učite kako održati fokus tijekom razgovora.

Prilikom komuniciranja s agresivnim i negativnim ljudima, zamislite stakleni zid oko sebe te ne dopustite prodor pritiska i pesimizma sugovornika.

Kako biste ojačali pozitivnu komunikaciju i zaštitili se od verbalnih napada, zamislite svog sugovornika kao osobu kojoj je potrebna ljubav i razumijevanje. Na taj način ćete ga/je željeti bolje razumjeti i on/ona će htjeti bolje razumjeti vas.

U raspravama koristite usporedbe kako biste branili svoje stavove. Ova tehnika će pridonijeti bogatstvu dijaloga.

Obratite pažnju na "glavno oružje napada" svog sugovornika. Reflektirajte prema njemu slično ponašanje te ga suočite s negativnim utjecajem takvog stava koji rezultira lošom komunikacijom.

Da biste bili uvjerljivi, potkrijepite svoje argumente digitalnim primjerima, statistikom, podacima koji se temelje na činjenicama i pouzdanim izvorima.

Najbolji savjet za izlazak iz konflikta je upotreba humora. Ukoliko na napad odgovorite humorom, šalom ili dosjetkom, učinit ćete nastavak razgovora ugodnim, a emocionalna napetost će nestati.

4.6. Savjeti za uspješnu komunikaciju sa starijima

Komunikacija je vještina koja se uči i usavršava, tako da i komuniciranje sa starijima s vremenom postaje sve lakše i uspješnije. Ukoliko niste sigurni kako započeti komunikaciju s njima, evo nekoliko savjeta koji mogu pomoći:

1. Budite strpljivi
2. Postavljajte pitanja
3. Ne započinjite sukobe
4. Koristite "ja" izjave (npr. izjava : "Moraš ići u krevet spavati!" zvuči kao naredba. Umjesto toga poželjno je reći: "Mislim da je važno da ideš ranije spavati.")
5. Smanjite distrakcije okoline
6. Smijte se
7. Održavajte kontakt očima. To je jedan od najdirektnijih i najsnažnijih oblika neverbalne komunikacije.
8. Govorite polako, razgovijetno i dovoljno glasno. Tempo kojim stariji polaznici uče je često sporiji od tempa mlađih polaznika. Brzina kojom isporučujemo informacije starijima može utjecati na njihovo učenje, pamćenje i usvajanje novih sadržaja, stoga je važno da brzina govora bude prilagođena njihovim mogućnostima.
9. Koristite kratke, jednostavne riječi i rečenice. Pojednostavljene informacije i prilagođen govor može biti lakše usvojen, a ina taj način ćete osigurati lakše razumijevanje uputa.

10. Držite se jedne teme u jednom vremenskom okviru. Previše informacija može opteretiti starije polaznike. Uputno je pokušati dati sažetak nekog sadržaja te izdvojiti i istaknuti bitne i značajne podatke. Na taj način možete postepeno uvoditi nov sadržaj s novim informacijama.
11. Koristite tablice, slikovne prikaze i modele. Vizualni sadržaji pomažu polaznicima u lakšem razumijevanju sadržaja. 83% učenja se realizira vizualnim putem.
12. Važne stavke često ponavljajte i učestalo sumirajte najvažniji sadržaj. Prilikom ponavljanja i sumiranja prethodno usvojenog sadržaja, zamolite polaznike da produciraju sažetak usvojenog gradiva.
13. Dozvolite polaznicima postavljanje pitanja te im dajte priliku da se izraze. Na taj način ćete otvoriti mogućnost za rješavanje svih nedoumica i nejasnoća, a sebi ćete osvijestiti jesu li shvatili predstavljen sadržaj ili uputu.

5. Kako pripremiti nastavni plan, izrada nastavnog plana / nastavne pripreme

5.1. Uvod

Često se dogodi da predavači, treneri i nastavnici koji imaju iskustvo zanemare važnost planiranja i pripreme nastavnih sadržaja. A zapravo je to izuzetno važno jer je planiranje nastavne pripreme temelj za uspjeh nastavnog procesa.

Promišljanje i planiranje te kvalitetno pismeno sastavljanje nastavne važno je za dobrobit i polaznicima i predavaču jer je upravo priprema ono što nam daje okvir, smjer i jasnu ideju o cilju nastavnog sata i željenim rezultatima obrazovnog procesa i kako postići zadane ciljeve.

5.2. Zašto pripremati nastavni plan?

Nastavni plan pomaže predavaču u uspješnom izvođenju nastave. Prethodno planirana organizacija aktivnosti pridonosi asertivnosti svih sudionika te pruža mogućnost u odabiru nastavnih metoda i tehnika u podučavanju.

★ *Imajte na umu da svaki nastavni plan treba imati jasan cilj!*

Ciljevi - što će polaznici moći napraviti, što će razumjeti i što će znati do kraja nastavnog sata?

Nastava - kako prezentirati nastavne sadržaje, korak po korak da polaznici lakše postignu ishode učenja?

Rezultati učenja - kako će predavač i polaznici znati jesu li postigli zadane ciljeve?

Okolina - što je potrebno osigurati za uspješnu nastavu?

5.3. Priprema nastavnog plana

Prilikom pripreme nastavnog sata za starije polaznike potrebno je paziti na sljedeće:

- Mjesto održavanja nastave - provjerite prikladnost mjesta održavanja nastavne aktivnosti. Raspored i namještenost prostora, rasvjeta, ventilacija, pristup i ostali aspekti mjesta održavanja nastave bi trebali biti primjereni za izvođenje planiranih nastavnih aktivnosti.
- Vrijeme održavanja nastave i trajanje: trajanje i termini (jutarnji, poslijepodnevni ili večernji) održavanja nastave utječu na organizaciju provedbe nastave. Za nastavu koja ima duže trajanje potrebno je planirati pauzu.
- Broj sudionika: odredite minimalan i maksimalan broj sudionika u planiranoj nastavnoj aktivnosti. Npr. broj starijih polaznika može utjecati na provedbu grupnih aktivnosti stoga je potrebno pažljivo odrediti koji je broj sudionika moguć za uspješnu organizaciju neke nastavne aktivnosti.
- Sadržaj / Nastavni zadaci i ciljevi: opišite sadržaj koji je planiran u nastavnoj jedinici te odredite ciljeve koje želite postići nastavnim procesom kako biste ih na kraju evaluirali. Jasno definirani nastavni zadaci i ciljevi omogućuju predavaču prilagodbu nastavnih metoda, tehnika i strategija.
- Nastavna pomagala i nastavni materijali: provjerite sva nastavna pomagala (audiovizualna i digitalna pomagala i slično) te ostale materijale i sredstva koja su potrebna za provedbu planiranih nastavnih aktivnosti.

★ Kako organizirati učioničku nastavu? Korisni savjeti:

Nastavna sredstva i pomagala: pripremite radne nastavne materijale prije nastave (printeve i dovoljan broj primjeraka). Organizirajte raspored učionice.

Atmosfera - pustite neku glazbu/ pjesmu koja je povezana s nastavnim sadržajem kako biste stvorili ugođaj polaznicima prilikom ulaska u učionicu.

Prostor - učionica treba biti primjerena provedbi nastave aktivnog tipa tako da se lako može razmjestiti stolove i stolice tijekom različitih aktivnosti

Raspored klupa - prilagodite raspored klupa ovisno o planiranoj aktivnosti (rad u paru, grupni rad ili individualni rad itd.)

5.4. Plan nastavne cjeline u praksi

Nastavni plana ima za cilj olakšati sustavnu organizaciju nastavnog sata. Međutim, mogu biti uključeni i drugi elementi prema nastavnikovom didaktičkom kontekstu.

Niže ćete naći primjere plana nastavnih cjelina.

Plan nastavne cjeline br. 1

Naslov nastavne cjeline	Kuhanje s bakalarom
Ishodi učenja	Opći ishodi učenja: • Naučiti kako odabrati bakalar • Naučiti kako pripremiti bakalar • Naučiti kako kuhati bakalar
Cilj, zadaci i kratak opis aktivnosti	Kratak opis: Naučiti neke začuđujuće činjenice o bakalaru u portugalskoj kulinarskoj tradiciji te kako se može konzumirati na mnogo načina Zadaci: • Poslušati prezentaciju • Pitanja i odgovori na predmetnu temu • Diskusija u paru, dijalog (<i>Koje je tvoje omiljeno jelo s bakalarom?</i>) • Razgovor u krugu (<i>Na koliko različitih načina mogu pripremiti jela s bakalarom?</i>) • Pastel de Bacalhau (Kolač od bakalara) kušanje Cilj: Učenici će moći kroz povijesnu pozadinsku priču naučiti zašto je Portugal jedan od najvećih potrošača bakalara i njegovu važnost u portugalskoj gastronomiji. Pri kraju ovog modula učenici će imati 'smjernice' za odabir, pripremu i kuhanje soljenog Bakalar na portugalski način.
Trajanje aktivnosti	1 nastavni sat – 1 sat
Nastavne metode i tehnike podučavanja	• Powerpoint prezentacija • Diskusija • Kušanje
Nastavni oblici	• Prezentacija - kontekstualizacija, savjeti, recepti • Rad u paru - Dijalog (<i>Koje je tvoje omiljeno jelo s bakalarom?</i>) • Grupni rad - Razgovor u krugu (<i>Na koliko različitih načina mogu pripremiti jela s bakalarom?</i>) • Praktične aktivnosti – Kušanje i povratna informacija/evaluacija jela Pastéis de Bacalhau (Kolač od bakalara)

Sažetak nastavnog plana	Motivacija - Uvod: Nastavnik predstavlja temu modula I pita znaju li ili jesu li već probali neki portugalski recept s bakalarom . Učenike se ohrabruje da izraze svoja iskustva/mišljenja. - 10 minuta Provedba • Powerpoint prezentacija (povijesna pozadina vezano za bakalar u portugalskoj kulinarskoj tradiciji; savjeti kako izabrati, pripremiti i skuhati bakalar) - 15 minuta • Prezentacija poznatih portugalskih recepata s bakalarom - 10 minuta • Pitanja i odgovori (kratka diskusija o omiljenim jelima s bakalarom i stilovima kuhanja) - 10 minuta • Kušanje Pastel de Bacalhau (kolač s bakalarom) - 5 minuta Osvrt i evaluacija Osvrt i evaluacija provode se kroz kratke diskusije o učenikovim dojmu stečenom kušanjem. Učenici će podijeliti svoje misli o prezentiranoj temi i svojoj želji da pokušaju primijeniti nove recepte s bakalarom. - 10 minuta
Nastavna sredstva za predavača	• Prijenosno računalo i projektor • Internet veza • Powerpoint prezentacija • Kolač od bakalara
Nastavni material za učenike	• Powerpoint prezentacija • Kolač od bakalara

Plan nastavne cjeline br. 2

Naslov nastavne cjeline	Vina u Portugalu
Ishodi učenja	Opći ishodi učenja: • Moći prepoznati različite sorte portugalskih vina i moći ih povezati sa regijom iz koje dolaze • Moći voditi razgovor o vinu na bolje upućeni način (koje je tvoje omiljeno vino i zašto?)
Cilj, zadaci i kratak opis aktivnosti	Kratak opis: Ovaj modul omogućuje učenicima da nauče malo više o portugalskim vinima, regijama i vrstama vinove loze. Zadaci: • Poslušati prezentaciju • Pitanja i odgovori na predmetnu temu • Razgovor u krugu (<i>Uz koga ili gdje si naučio o vinima? U obitelji, uz prijatelje, na formalnom tečaju, u ustanovi za obrazovanje odraslih, drugdje?</i>) • Padlet platforma (razmjena imena i fotografija omiljenih vina) Cilj: • Omogućiti znanje i razmjenu znanaj o vinskoj kulturi u Portugalu • Potaknutu angažiranu diskusiju polaznika o njihovim omiljenim vinima, gdje će moći objasniti razloge svog odabira
Trajanje aktivnosti	1 nastavni sat – 1 sat
Nastavne metode i tehnike podučavanja	• Powerpoint prezentacija • Diskusija • Online aktivnosti (razmjena mišljenja putem Padlet platforme)
Nastavni oblici	• Prezentacija - kontekstualizacija, vinove loze, različite sorte portugalskih vina) • Grupni rad – razgovor u krugu (<i>Uz koga ili gdje si naučio o vinima? U obitelji, uz prijatelje, na formalnom tečaju, u ustanovi za obrazovanje odraslih, drugdje?</i>) • Praktična aktivnost - Padlet (razmjena imena i fotografija omiljenih vina)

Sažetak nastavnog plana	Motivacija - uvod: Nastavnik prezentira temu modula I pita učenike jesu li upoznati sa različitim vrstama /regijama portugalskih vina. Učenike se ohrabruje da razmjenjuju prethodno stečeno znanje o toj temi - 10 minuta Provedba • Powerpoint prezentacija – Ova prezentacija će dati polaznicima informacije o vinovim lozama, regijama, porijeklu i širenju različitih vrsta vina u Portugalu. - 15 minuta • Pitanja i odgovori na predmetnu temu - 10 minuta • Razgovor u krugu – Grupna diskusija o portugalskim vinima (<i>Uz koga ili gdje si naučio o vinima? U obitelji, uz prijatelje, na formalnom tečaju, u ustanovi za obrazovanje odraslih, drugdje? </i>) - 15 minuta Osvrt i evaluacija Osvrt i evaluacija provodi se kroz kratke diskusije /interakciju na Padlet platformi. Učenici će podijeliti svoja mišljenja o omiljenim vinima, razloge svojih odabira te će moći opravdati/objasniti svoje izbore primjenjujući znanje usvojeno tijekom nastavnog sata - 10 minuta
Nastavna sredstva za predavača	• Prijenosno računalo • Internet veza • Powerpoint prezentacija • Padlet platforma
Nastavni materijal za učenike	• Prijenosno računalo • Internet veza • Powerpoint prezentacija • Padlet platforma

Plan nastavne cjeline br. 3

Naslov nastavne cjeline	Kako se predstaviti na engleskom jeziku
Ishodi učenja	Opći ishodi učenja: • Učenje tipičnih fraza za upoznavanje • Naučiti kako predstaviti sebe i svoje prijatelje na engleskom jeziku Specifični ishodi učenja usmjereni ka algoritamskom razmišljanju: • Polaznici se upoznaju kroz učenje
Cilj, zadaci i kratak opis aktivnosti	Kratak opis: Upoznati se s pitanjima i prikladnim odgovorima za predstaviti se. Cilj: Govoriti o sebi i osjećati se ugodno kada vas netko pita osobne informacije. Imperativ: imperativ je da polaznici nauče tipične fraze za upoznavanje i predstavljanje sebe i svojih prijatelja na engleskom jeziku te da se polaznici kroz taj proces učenja upoznaju. Zadaci: • Poslušati dijalog i/ili pogledati video • Kratki razgovori u obliku "speed dating" • Igra "pronađi nekoga tko" • Kviz: Plickers
Trajanje aktivnosti	3 školska sata
Nastavne metode i tehnike podučavanja	• Igranje uloga • Čitanje teksta • Kviz • Diskusija • Gledanje videa • Slušanje
Nastavni oblici	• Igranje uloga • Grupni rad • Individualni rad

Sažetak nastavnog plana	Motivacija - Uvod, Provedba, Osvrt i evaluacija Motivacija - Uvod Učenike motiviramo prikazujući im kratak video sa zanimljivim primjerima/ situacijama upoznavanja na engleskom jeziku. Nakon toga igramo verbalnu igru pitanja i odgovora. Provedba Počinjemo s grupnim radom u parovima, na primjer igrom 'spoji pitanja s odgovorima'. Zatim slijedi aktivnost diskusije/razgovora nakon čega dolazimo do kratkih dijaloga u obliku „speed dating“ kroz koje učenici moraju sa svakim od kolega izmijeniti nekoliko kratkih pitanja i odgovora kako bi se upoznali. Sad, kad su se malo bolje upoznali s ostalim polaznicima, igramo igru 'nađi nekoga tko...' u kojoj učenici imaju zadatak pronaći određenu osobu sa specifičnom karakteristikom Školski sat završavamo kvizom Plickers Osvrt i evaluacija Osvrt i evaluaciju provodimo kroz Plickers kviz.
Nastavna sredstva za predavača	• Video • Tekstovi • Plickers aplikacija
Nastavni materijal za polaznike	• Video • Tekstovi

Plan nastavne cjeline br. 4

Naziv teme nastavne jedinice:	Izabrane autohtone biljke i vrste ekstrakata
Ishodi učenja	Nabrojati i opisati vrste ekstraktnih pripravaka i njihov utjecaj na svojstva sapuna
Ciljevi, zadaci i kartki opis aktivnosti	Ciljevi: Polaznici će moći prepoznati 4 različite vrste autohtonih biljaka (lavanda, smilje, lovor, ružmarin), imenovati ih prema njihovom mirisu i izgledu. Moći će nabrojati pojedina ljekovita svojstva i vrste ekstrakta tih biljaka te njihov utjecaj na svojstva sapuna. Zadaci: 1) Polaznici moraju povezati biljku s njezinim ekstraktom (koristi se prava biljka i njezino eterično ulje). 2) Polaznici rade u grupi. Zadatak im je suradnički istražiti pripremljene nastavne sadržaje kako bi doznali informacije o autohtonim biljkama. 3) Polaznici imaju zadatak grupno prezentirati usvojeni sadržaj (svaka grupa predstavlja jednu autohtonu biljku). 4) Polaznici odabiru jednu biljku koja im se najviše svidjela. Od njezinog ekstrakta će na kasnijem modulu izrađivati sapun. Kratki opis aktivnosti: Polaznici će usvojiti osnovne informacije o 4 različite autohtone biljke, njihovim ekstraktima te njihovom utjecaju na svojstva sapuna
Trajanje aktivnosti	2 školska sata / 90 minuta
Nastavne metode i tehnike podučavanja	Prezentirati morfologiju odabranih biljaka, opisati načine iskorištavanja biljaka i mogućnosti korištenja istih tijekom izrade sapuna. Poticanje komunikacije i razgovora pri odabiru vrste biljnih pripravaka. Poštivati pravila komunikacije sa starijim ljudima i individualne interese pojedinca.
Metode rada	Verbalne metode (izlaganje, frontalni rad, razgovor), vizualne metode (metode demonstracije), individualni rad, grupni rad, metode aktivnog učenja, suradničko učenje, učenje otkrivanjem

Sažetak nastavnog plana:	Motivacija - uvodni dio: Predavač pita polaznike poznaju li već neku autohtonu ljekovitu biljku i jesu li ikada sabirali te biljke u prirodi? Jesu li ih koristili ikada na neki način? - 15 minuta Glavni dio (implementacija): Predavač koristi Power point prezentaciju kako bi pokazao polaznicima četiri različite autohtone biljke (lavandu, ružmarin, smilje, lovor). Predavač također donosi te biljke te njihova eterična ulja u učionicu te ih pokazuje polaznicima. Polaznici imaju zadatak povezati biljku s pripadajućim eteričnim uljem. - 15 minuta Predavač koristi kutiju u kojoj je 12 papira obojano u četiri različite boje (žuta, ljubičasta, zelena, plava). Svaki od polaznika izvlači jedan papirić te se temeljem istih boja na izvučenom papiru formiraju 4 grupe od po 3 polaznika. Grupa žute boje - smilje Grupa ljubičaste boje - lavanda Grupa zelene boje - lovor Grupa plave boje - ružmarin Zatim predavač svakoj grupi dodjeljuje info karticu s pripadajućom biljkom. Svaka kartica sadržava sljedeće podatke: - naziv biljke (uključujući i latinski naziv) - info o staništu biljke te pravilnom načinu te sezoni sabiranja - vrste i svojstva ekstrakata biljke te njihov utjecaj na svojstva sapuna Radni zadatak svake grupe je proučiti te pripremiti prezentaciju usvojenog sadržaja. - 30 minuta Tijekom ove aktivnosti nastavnik obilazi grupe te pruža podršku i pomoć u vezi zadatka ukoliko je potrebno. Svaka grupa prezentira svoju biljku.- 20 minuta Refleksija i vrednovanje: Nakon implementacije novog nastavnog sadržaja, svaki polaznik odabire biljku koja mu se najviše svidjela te ukratko objašnjava svoj odabir. Odabranu biljku, odnosno njezin ekstrakt, polaznik će kasnije koristiti za izradu sapuna./ 10 minuta
Literatura i drugi izvori znanja za nastavnike:	Ljepota i zdravlje iz prirode/Dražen Ružić (prijevod), Mozaik knjiga, 2014.; Eterična ulja/Joy Bowles, Veble commerce, 2003; Organska tehnologija/Jasminka Sadadinović, Ars grafika, 2008; Izrada prirodnih sapuna / Sandra Nunes, Pasija-Art, 2015. Biljke (lavanda, ružmarin, lovor, smilje) te njihova eterična ulja.

Nastavni materijali i sredstva za polaznike	Četiri pripremljene info kartice koje sadrže osnovne informacije o biljkama. Svaka kartica sadržava sljedeće podatke: - naziv biljke (uključujući i latinski naziv) - info o staništu biljke te pravilnom načinu te sezoni sabiranja - vrste i svojstva ekstrakata biljke te njihov utjecaj na svojstva sapuna
--	---

Plan nastavne cjeline ima za cilj pomoći edukatorima polaznika starije dobi u provedbi aktivnosti. Prethodnom organizacijom aktivnosti nastoji se potaknuti samopouzdanje u provedbi nastave i olakšati odabir najprikladnije didaktičke metode i tehnike.

Plan nastavne cjeline br.5

Naslov nastavne cjeline	Aktivna komunikacija i slušanje
Ishodi učenja	Predložena 3 zadatka učenja: 1. Upoznati se s osnovnim definicijama komunikacije 2. Upoznati se s verbalnom i neverbalnom komunikacijom 3. Upoznati se s različitim stupnjevima komunikacije
Cilj, zadaci i kratak opis aktivnosti	Glavni ciljevi 1. Razumijeti termin "komunikacija" 2. Razumijeti razliku između jednostrane i dvostrane komunikacije 3. Moći interpretirati i koristiti tzv. "govor tijela" koji podržava komunikaciju 4. Prepoznati uvjete komunikacije za uspješnu konverzaciju Zadaci: - Aktivno sudjelovanje u aktivnosti - Uključenje i provedba svih zadataka / vježbi - Nadzor grupnih zadataka Kratki opis: razviti sposobnost komuniciranja i razlikovati verbalnu od neverbalne komunikacije
Trajanje aktivnosti	25 minuta / ovisno o veličini grupe
Nastavne metode i tehnike podučavanja	• pristupiti temi tečaja • omogućiti svakome da bude uključen • kreiranje međusobnih odnosa kroz sudjelovanje • energizers/icebreakers • gledanje videa

	• slušanje • umne mape • brainstorming • rješavanje problema
Oblici nastave	U grupi, u paru, frontalni
Sažetak nastavnog plana	Zadaci predavača/nastavnika Zamoliti polaznike da se grupiraju u parove. Neka A i B stoje licem u lice. Osobe A formiraju liniju / red i osobe B formiraju drugi red nasuprot njima Savjetujte da razmisle o kratkoj priči, anegdoti, snu ili nečem drugom što bi željeli podijeliti s njihovim partnerom . <u>Upute</u> a. A i B ispričaju priču istovremeno (2 min.). Povratna informacija: Kako si se osjećao/la? Koja je bila tvoja reakcija? b. A ispriča priču, a B ne sluša, radi bilo što drugo, gleda sa strane, itd. (2 min.). Zatim polaznici zamijene uloge. Povratna informacija: Kako se osjeća govornik? A onaj koji ne sluša? c. A ispriča priču, B ju aktivno sluša (1 min.). Zatim zamijene uloge (2 min.). Povratna informacija: Kako se osjeća govornik? Što je iskusio slušatelj?
Nastavna sredstva za predavača	Prostorija (tihi prostor) / Stolice
Nastavni materijali za polaznike	<u>Izvori</u> Aktivno slušanje: Kako učinkovito komunicirati https://youtu.be/BW82k7lwl_U Aktivno slušanje https://youtu.be/rzsVh8YwZEq Aktivno slušanje: Kako učinkovito slušati https://youtu.be/O3XqUZE4be0

6. Evaluacija

Aktivnost evaluacije podučavanja i učenja vodi ostvarenju obrazovnog procesa. Sve ove aktivnosti međusobno su ovisne. Iz moderne didaktičke perspektive aktivnost evaluacije uključena je u obrazovni proces.

6.1. Što je evaluacija i zašto je potrebna?

Evaluacija je od velikog značaja u obrazovanju odraslih jer, oslanjajući se na nju, možemo kontinuirano prilagođavati i optimizirati kvalitetu, efikasnost i potencijal programa poduke. Treba napomenuti da važnost evaluacije u neformalnom obrazovanju odraslih također proizlazi iz sljedećega:

- Odrasla osoba se uključuje u proces obrazovanja s aspiracijama, očekivanjima od tečaja, sa svojim osobnim ciljevima koje želi postići, s ranije stečenim iskustvom itd. U tom kontekstu, ako se ne provede inicijalna procjena učenika, obrazovna aktivnost može propasti prije nego što uopće započne.
- U obrazovanju odraslih evaluacija direktno angažira učenika, pretvarajući obrazovni proces u internalizirani proces u kojem ciljana osoba aktivno sudjeluje. Štoviše, učenik je u tom procesu evaluacijski partner koji diskutira, pregovara i motivira sam sebe, posebice stoga što je samoevaluacija važna sekvenca tog procesa.
- Evaluacija zauzima posebno mjesto u obrazovanju odraslih zbog bliske povezanosti između ove vrste obrazovanja i tržišta rada. Usvojene i razvijene vještine tijekom programa edukacije trebale bi se odmah koristiti i primijeniti na radnom mjestu. Stoga je evaluacija integralan, pripadajući dio procesa učenja, odnosno, odnosi se na procjenu i mjerenje postignuća ciljeva postavljenih programom. Budući da je to jedan od najtežih koraka u kreiranju i provedbi programa edukacije, evaluacija zahtijeva detaljno planiranje od strane predavača.

Prije svega, predavač treba odgovoriti na pitanje: Što želim evaluirati i sa kojom svrhom?

- Uobičajeno je da se evaluacija provodi radi:
- Motiviranja učenika i stimuliranja dobrih rezultata;
- Učinkovitog praćenja učenja;
- Poboljšanja podučavanja i olakšavanja aktivnosti predavača;
- Prilagođavanja nastavnikovog stila podučavanja stilovima učenja polaznika;
- Odgovornosti polaznika

6.2. Koje vrste evaluacije primjenjuje predavač u programu edukacije za odrasle polaznike?

Postoji nekoliko tipova evaluacije ovisno o tome kada se provode tijekom programa i u koje svrhe:

1. Početna evaluacija - odnosi se na prethodno stečeno znanje polaznika. Provodi se prije početka tečaja ili na prvom satu kako bi se odredilo iskustvo i stupanj koji ima grupa u

području / temi / predmetima koji će biti obrađeni u programu, kao i zbog konkretnih očekivanja. Istovremeno, primjenjujući upitnik možemo lako procijeniti raspoloženje učenika, što olakšava prilagodbu predavaču kreiranjem pogodne psihološke klime u kojoj se svatko osjeća dobro i u kojoj je emocionalno pripremljen za aktivno i učinkovito sudjelovanje.

2. Tekuća evaluacija - provodi se tijekom provedbe programa (tijekom nastave, na kraju sata ili tijekom dana) i formativnog je karaktera, tj. namijenjena je procjeni stupnja postignuća ciljeva, za utvrđivanje poteškoća koje se mogu pojaviti te za njihovo rješavanje. Ova vrsta evaluacije daje predavaču priliku da prilagodi program (u smislu sadržaja, provedbe, međusobnih odnosa) kako bi se postigli maksimalni rezultati.
3. Završna evaluacija - zbirnog karaktera, provodi ju predavač i / ili organizatori programa obrazovanja na kraju aktivnosti: ona ima za cilj istaknuti postignuća ciljeva te služi za formalno i neformalno priznanje usvojenih vještina. Pomoću završne evaluacije nastavnik može odrediti korake koje treba poduzeti s polaznicima za aktivnosti koje slijede. Alati koji se koriste moraju se temeljiti na ciljevima programa. Uobičajeno, ova vrsta evaluacije na kraju tečaja uključuje primjenu nekog alata za procjenu (upitnik, ispit, testove za procjenu, formulare, intervju, individualnu tehniku procjene itd.) kao i neku prateću aktivnost nakon određenog vremena.

Ako završnom evaluacijom određujemo reakciju po završenoj edukaciji i razinu naučenoga, tada 'follow-up' (dodatna aktivnost) koja prati nastavu pruža optimalan okvir za evaluirati raspon do kojeg polaznici ono što je naučeno primjenjuju u tekućoj aktivnosti, njene učinke i konkretne rezultate. Različiti alati i modaliteti mogu biti korišteni u 'follow up' evaluacijskom procesu, uključujući individualne ili grupne projekte, stručne putovnice itd. Procjena učenika u obrazovanju odraslih je obavezna nakon same edukacije, posebice na radnom mjestu jer se jedino ondje mogu provjeriti usvojene, poboljšanje i ažurirane vještine.

6.3. Što i kako evaluiramo? Model Kirkpatrick

Postoji nekoliko stvari koje treba uzeti u obzir kod obrazovanja odraslih:

- Kvaliteta programa obrazovanja (kurikuluma)
- Učinak polaznika
- Učinak nastavnika/predavača
- Kvaliteta izvođenja programa (podučavanja-učenja) itd.

Ako se referiramo na evaluaciju polaznika, spominjemo da ona uključuje:

- Procjenu prevladavajućeg stila ili stilova učenja;
- Evaluaciju prevladavajućeg stila ili stilova učenja;
- Evaluaciju ishoda učenja

Kirkpatrick model je jedan od najpoznatijih modela za evaluiranje programa obrazovanja odraslih, a proces evaluacije strukturiran je u 4 različita stupnja: prvi se odnosi na reakciju

polaznika, drugi na stupanj učenja, treći na ponašanje polaznika tj. do kojeg raspona primjenjuju naučeno i četvrti na sveukupan rezultat edukacije te njegov utjecaj na profesionalnu aktivnost polaznika.

- Provjera reakcije polaznika (je li im se svidio tečaj)
Uobičajeno je da dobivene informacije pokazuju 'kako su se polaznici osjećali' i uključene su u završni evaluacijski upitnik. Ovaj alat također ocjenjuje relevantnost predmeta tečaja, učinak / uspjeh i stručnu kompetenciju nastavnika, interaktivnost / suradnju itd.
- Provjera učenja na tečaju / stupanj naučenog (jesu li usvojili očekivano)
Mjeri se koliko su polaznici asimilirali tijekom aktivnosti edukacije, uzimajući u obzir ciljeve postavljene u fazi identificiranja potreba i očekivanja. Evaluacija stupnja naučenoga se provodi testovima, upitnicima itd. obavljenima prije i poslije programa osposobljavanja ili nadzorom polaznikovih aktivnosti, stupnja odgovornog uključenja u radionice te provjerom primjene usvojenog znanja tijekom osposobljavanja.
- Provjera ponašanja nakon završenog programa, primjena naučenog na radnom mjestu (primjenjuje li se i da li se iskazuje u smislu očekivanog ponašanja). Evaluira se, temeljem polaznikovog ponašanja, do koje mjere se naučeno gradivo primjenjuje u tekućim aktivnostima. Za razliku od prva dva stupnja, ovaj je stupanj evaluacije složeniji i temelji se na suradnji mentora, poslodavca i drugih uključenih u proces. Može se provoditi kroz nadzorne posjete ili follow-up programe koji se provode u određenom vremenskom periodu po završetku edukacije.
- Evaluacija rezultata i utjecaj prakse (omjer uloženog i dobivenog). To je najviši stupanj mjerenja učinaka programa edukacije. U ovoj fazi mjeri se poboljšani financijski učinak ili učinak u smislu uštede vremena kako bi se utvrdilo ima li program utjecaj na aktivnosti polaznika i institucije u kojoj radi.

Primjeri takvih pokazatelja:

- Povećana produktivnost
- Optimalno korištenje resursa
- Kvalitativan porast ponuđene usluge
- Porast vidljivosti institucije, itd.

6.4. Follow-up (aktivnosti po završenom programu)

Vrijedan, učinkovit i produktivan oblik završne provjere i certifikacije je follow-up, s obzirom da omogućuje provjeru na više razina, daje dokaze, dokaze o uspješnom osposobljavanju, uključujući i dokaze o kvaliteti programa (kurikuluma), učinku učenika, učinku nastavnika kvaliteti provedbe programa (situacija podučavanja i učenja).

Završna evaluacija se uobičajeno provodi u određeno vrijeme nakon procesa edukacije i uključuje: praćenje uključenosti polaznika u sastanke i radionice za diskusiju, provedbu obostrano prihvaćenih projekata, konzultacije i mentoring po završenom programu osposobljavanja itd. Polaznici su unaprijed upoznati s testovima / ispitima i alatima za

procjenu / provjeru. Štoviše, preporučujemo poticanje evaluacije tijekom edukacije koristeći slične alate i vježbajući proceduru. Uobičajeno je da se završna evaluacija temelji na individualnom projektu koji se vrednuje kolegijalno u smislu korektnosti materijala koji je prezentiran, ali također i učenikove refleksije o projektu.

Follow-up sastanci omogućuju prostor, uvjete i pogodan okvir za učinkovitu razmjenu iskustava; za samoevaluaciju, evaluaciju i zajedničku evaluaciju polaznika temeljenu na konkretnim produktima / rezultatima (grupni ili individualni projekti, tematske mape (portfolios), uključujući digitalne, dnevnik rada, samoevaluacijska izvješća i slično.

Izvori:

1. Cjeloživotno učenje za održivi razvoj (Lifelong Learning for Sustainable development), V. Uzelac, L. Vujičić, 2008, Rijeka
2. Edukologija: integrativna znanost o sustavu cjeloživotnom obrazovanju i odgoju, dr. sc. Nikola Pastuović, Znamen, Zagreb, 1999.
3. Dave, R. H. (ed.) (1976). Foundations of Lifelong Education. New York: Pergamon Press.
4. ASOO - Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih; <http://www.asoo.hr/>
5. European Comission; <https://ec.europa.eu/>
6. Library of Congress Web Archives; <https://webarchive.loc.gov/>
7. Helsinki University Palmenia, centre for continuing education: Education&quality of life in senior citizens
8. Donaghy, K., 2016. Seven Factors to Bear in Mind When Teaching Older Students; <http://kierandonaghy.com/seven-factors-bear-mind-teaching-older-students/>
9. Gross Davis, B., 1999. MOTIVATING STUDENTS; https://www.honolulu.hawaii.edu/facdev/wp-content/uploads/2018/05/2-6motivating_students.pdf
10. Info, E., n.d. Teaching older adults; <https://www.euromedinfo.eu/teachingolderadults.html/>
11. Kranjc, A. et al., 2013. Characteristics of Older Adult Education; <https://www.utzo.si/wp-content/uploads/2015/09/posebnosti-izobra%C5%BEevanja-starej%C5%A1ih.pdf>
12. Preston, P., 2015. Motivational Strategies for Adult Learners; <https://www.linkedin.com/pulse/motivational-strategies-adult-learners-peter-preston-m-b-a>
13. Radovan, M., n.d. Temeljne metode v izobraževanju starejših; <https://www.utzo.si/wp-content/uploads/2019/10/Temeljne-metode-v-izobra%C5%BEevanju-starej%C5%A1ih.pdf>
14. STUDYQUIRK, n.d. Project Method: Steps, Types, Principles; <https://www.studyquirk.com/project-method-stepstypesprinciples-merits-and-demerits/>
15. Twitchell, S., Katie E., C. & James W., T., 1996. Educational Strategies for Older Learners: Suggestions from Cognitive Aging research. Educational Gerontology, pp. 170-181. URBANA-CHAMPAIGN, U. O. I., n.d. Center for Innovation in Teaching & Learning; [https://citl.illinois.edu/citl101/teachinglearning/resources/teachingstrategies/problem-based-learning-\(pbl\)](https://citl.illinois.edu/citl101/teachinglearning/resources/teachingstrategies/problem-based-learning-(pbl))
16. Youtube.com; https://www.youtube.com/watch?v=BW82k7lwI_U
17. Youtube.com; <https://www.youtube.com/watch?v=qFWsTsvJ8Xw>

18. Talentlms.com; https://www.talentlms.com/library/collection/communication-skills-applied?%2Faff%3Aadwlib=&utm_source=google&utm_medium=cpc&matchtype=&network=q&keyword=&cid=12998698547&grpId=130504534748&gclid=Cj0KCQjwuMuRBhCJARIsAHXdngMadbPohUVoRa72OfiE677ihNRGGcM_NDMsvMMhxjVrFkIYlrYPEYAJfxEALw_wcB
19. Adaptastraining.com; <https://adaptastraining.com/8-skills-a-successful-trainer-needs-to-have-in-business-communication-training/>
20. Fundação Eugénio de Almeida – www.fea.pt;
<https://www.fea.pt/files/74f9fca7e9045a5d6cfb2253bee1b03251d029f1.pdf>
21. Issuu.com; https://issuu.com/novaetapa/docs/subm_dulo_7
22. Curriculumul globALE. DVV international. DIE, 2015.
23. Bocoş M.-D. Instruirea interactivă: repere axiologice şi metodologice. Iaşi: Polirom, 2013.
24. Iosifescu Ş. Managementul programelor de formare a formatorilor. Ghid metodologic. Partea I. Bucureşti: MEC IŞE, 1999. 96 p.
25. Sava S., Ungureanu D. Introducere în educaţia adulţilor. Timişoara: Mirton, 2005.
26. Stufflebeam, D. L., & Coryn. C. L. S. (2014). Evaluation theory, models, and applications (2nd ed.). SannFrancisco, CA: Jossey-Bass.:
27. Youtube.com; <https://www.youtube.com/watch?v=aw9sqEvfuf8>
28. Youtube.com; <https://www.youtube.com/watch?v=cw9xSaBZp6w>
29. CDC - Centers for disease prevention and control.com; <https://www.cdc.gov/training/development/evaluate/index.html>
30. Safetyculture.com; <https://safetyculture.com/topics/training-evaluation/>
31. Western Michigan University.com; <https://wmich.edu/sites/default/files/attachments/u350/2018/evalquestionwngate%26schroeter.pdf>
32. Publiclibrarysafetyculture.com; <https://publiclibrary.safetyculture.io/products/trainingfeedbackform?referrer=https%3F%2Fsafetyculture.com%2Ftopics%2Ftrainingevaluation%2F&src=sc&dev=9aeb2a87-44e5-463ca70e0a2c9188c047R&sid=1647499431766>
33. Youtube.com; https://youtu.be/BW82k7lwl_U
34. Youtube.com; <https://youtu.be/rzsVh8YwZEq>
35. Youtube.com; <https://youtu.be/O3XqUZE4be0>